

ԺԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ

ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԻ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԻ ՍԻՒՆԵԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ.

«Ստեփաննոս Սիւնեաց. Արար զխօսս մեկնօրէն ի վերայ ժամերգութեանց». Հազար կթ. Չահկեցի. Իրախս Յանկալի եր. 625: Ժամերգութեանց ընդարձակ Մեկնութիւնս գտնուում է այս Զեռագրերի մէջ.

Ա օրինակ. էջմիածնի ձեռագիր. Համար 1454 Մեկնութիւն եկեղեցական ժամերգութեան. Թղ 1ա:

Բ օրինակ. էջմիածնի ձեռագիր. ԺԲ-րդ դարու. Համար 1695 Պատմութիւն Նղիւէի. Թղ 130^ա. ունի այս խորագիրը, «Յառաջաբանութիւն պատմութեանց, երբ ո՛րպէս կարգեալ է աղաւթից մերոց հայցուածք. զոր ասացեալ է Տեառն Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի»: Արտագրողի յաւելուած համարելով, «Զոր ասացեալ է Տեառն Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի» խօսքերը, թողինք միայն իւր հին խորագիրը, այն է, «Յառաջաբանութիւն պատմութեանց» և այլն:

Գ օրինակ. էջմիածնի ձեռագիր. Համար 912 Ճառքնիւր անցման երկաթագիր. Թղ 372^ա.

Սիւնեցու այս Ընդարձակ ժամաւարգութեան Մեկնութիւնը բաղկացած է հինգ ժամերի Նախադրութիւնից, Յառաջաբանից, և 11 Գլուխներից, որոնցից և կազմել է իւր Համառօտ ժամաւարգութեան Մեկնութիւնը. կամ գուցէ Համառօտը Ընդարձակից առաջ է գրել: Թէ Յառաջաբանը և թէ Ա Բ Գ Ե Զ Ը Թ գլուխները, թէ իրենց նիւթերի դասաւորութեամբ ու բացատրութեամբ, թէ Սուրբ Գրքից առած նմանօրինակ վկայութիւնների նմանութեամբ, և թէ համանման բառ ու բանի գործածութեամբ բոլորովին նման են Յոհան Իմաստասէր Օձնեցի Հայրապետի՝ «Յաղագս կարգաց եկեղեցւոյ» գրուածքին, ինչպէս կտեսնէ ընթերցողը իրենց տեղերում. այնպէս որ, Երկիւս մէջ յիշեալ Յառաջաբանն ու յիշեալ Գլուխները կարդալով մէկը, անշուշտ պիտի ցանկանայ իմանալ, թէ արդեօք է և Ը-րդ դարերում ծաղկած այս երկու նշանաւոր և եկեղեցու ախոյեան սուրբ հայրերից ո՞րն է առաջ գրել իւր Երկը, Օձնեցի՞ն է առաջ գրել

իւր Երկը, որին և հետեւել է Սիւնեցին, թէ Սիւնեցին է առաջ գրել, որին և հետեւել է Օձնեցին։ Այո, այսչափ նման են իրար՝ ժամակարգութեան Մեկնութեան այս երկու հոգեշունչ Երկերս, որոնք սկսած Դ-րդ դարից մինչև Լ-րդ դար ընծայում են մեզ կարգաւ Հայոց եկեղեցւոյ ժամակարգութեան ստոյգ պատկերը, Օձնեցին՝ կրկնութեամբ, մի բան երկու տեղ, երեք տեղ, չորս տեղ գրելով, իսկ Սիւնեցին՝ միաշար, ամփոփ, առանց կրկնութեան։

Սիւնեցու այս Երկի մէջ բոլորովին ինքնուրոյն գրուածք է Դ գլուխը, որը նուիրել է հոգեկրօն եպիսկոպոսս Սուրբ Աստուածին և Սուրբ Աստուածը այժմեան ձևով յառաջ բերելով, յարձակում է այն հաւատուրաց չարափառների դէմ, որոնք ժխտում են Փրկչի համար ասել միայն «խաչեցաւ», «Արդ՝ այս է ըստ սրբոյն յաջողակ խոստովանութի», Առաւաւտին ասելով խաչեցաւ և Երէկունն. այս է ճշմարիտ խոստովանութիւն հաւատոյ, [և] ոչ որպէս անիծեալն ստամիտ Լեոնին, կամ ա՞ծուրաց և մարդադաւան ժողովն Քաղկեդոնի, որ փոխանակ խաչեցաւ ասելոյ՝ ըստ առաքելական և մարգարէական քարոզութեանն (տես Դատաստանագիրք էջմիածնի Սինօդի. յօդուած ՌՅԺԱ. երես 216), ասացին ուր ուրեք, Սուրբ Աստուած որ մարմնով խաչեցաւ։

Սիւնեցին այսպէս էլ գրում է և իւր Համառօտի Դ գլխի մէջ, «Արդ՝ այս է յաջողակ սրբոյն Առաւաւտուն ասել Սուրբ Աստուած որ խաչեցաւ և Երեկուն, որ է ճշմարիտ խոստովանութիւն հաւատոյ. ոչ որպէս անիծեալն Նեստոր և աստուածաւորաց Քաղկեդոնի ժողովն. որ փոխանակ խաչեցաւ ասելոյն ըստ առաքելական և մարգարէական քարոզութեանն, ասացին, Սուրբ Աստուած որ մարմնով խաչեցաւ։

Ինքնուրոյն գրուածք է նոյնպէս է գլուխը, ուր քացատրում է սուրբ Պատարագի և քահանայական զգեստների խորհրդաւոր նշանակութիւնները։

Ինքնուրոյն գրուածք է և ժ գլուխը, ուր կանոնաւոր, կարգաւ յառաջ է բերում Երեկոյեան ժամերգութեան պաշտամունքները, մինչդեռ Յոհան Իմաստասիրի Երկի մէջ նոքա են աքանցաքան և կրկնուած չորս տեղ. տես երես 95, 110—114, 22 և 29, Կանոն ԻԳ։

Այսպէս էլ բոլորովին ինքնուրոյն գրուածք է ժԱ գլուխը, որով ընծայում է մեզ Հանգստեան կամ Խաղաղական ժամի պատկերը, ժամիս պաշտամունքներից յիշատակելով Ի կադրալ իմում սաղմոսը և Շնորհեա մեզ Տէր յայտնի երգը, որով և լռիկ մնչիկ աւարտում է իւր այս գրուածքը, ոչ յայտնապէս յիշատակելով ժամիս մէջ արձանացած միւս կենդանաբար Աղօթքները, Քարոզները և Փոխերը։ Յոհան Իմաստասէր հայրապետը ժամիս պաշտամունք-

Ներքից խուլ կերպով Յ տեղ յիշատակում է միայն Ի կարգալ իմում սաղմոսը, «Արդ չորք են ընդ ա՜մ երեկոյին աղօթից սաղմոսք առանց Հանգսեան սաղմոսին»: Կանոն ժԹ «Արժան է . . . զհետքերել յերեկոյինսն զհանգսեանն սաղմոս»: Կանոն ԻԳ «Նոյնպէս և զերեկոյինսն . . . վախճան ա՜մ պաշտամանն՝ զհանգրսեանն սաղմոսն ասել, ըստ դասուց վերածայնու՞ք». Յոն. Իմ. 22, 28, 29, եւ ըստ Օձնեցու երեւի թէ Հանգստեան ժամը երեկոյեան ժամի հետ կից է եղել, մինչդեռ Սիւնեցու երկի մէջ դրուած է իբրեւ առանձին Աղօթից ժամ:

Ինչպէս երևում է Է-րդ գլխից, Սիւնեցին իւր այս երկը գրել է մի Մեկենասի խնդրանքով, որին դառնալով այս խօսքերն է ասում, երբ կամենում է գրել անմահ Պատարագի և քահանայական զգեստների մասին, «Սկսուք կատարելու՞ք Բարձրելոյն և գրոց առաջնորդու՞ք լուծանել զխնդրելիս բանիդ»: Յոհան Իմաստասէրն ևս սոյն տեղում խուլ կերպով յիշատակում է և իւր Մեկենասին, «Աստանօր վստահանալով ի շնորհս Հոգւոյն սրբոյ, աղօթիւք ձերովք բոլուն հարցուք զբանէն գիտութեան, սուր և սուրբ տեսլեամք. և լինիցի այս ռբպէս, եթէ ոչ աղօթիւք ձերովք տացին բան ի միտս մեր». Յոն. Իմ. 104: Թէ ո՞վ են այս 2 հոգեւէր և ազգեցիկ Մեկենասները, որոնք իրենց բոլուն աղերսանքներով դրդել են երկու Մեծ Իմաստասէրներին թողնել ժամակարգութեան, այսինքն աստուածապաշտութեան, անդրանիկ յիշատակներ, գրելով նրանցից մինն ի Սիւնիս և միւսն ի Դուրին կամ յՕձուն, այս առթիւ դժուարին է մեզ մի որոշ բան ասել:

Բառս Նախերգան և Նախերգական, Սիւնեցին յիշատակում է թէ իւր այս Ընդարձակ ժամ. Մեկնութեան Ա Նախադուրբեան մէջ, «Առաջին նաւն յաղագս նախերգան աղաւթիցն», թէ Ա գլխի Նախադուրբեան մէջ, «Զի՞նչ արիւնակ իմաստու. . . զմիսս նախերգականին հնգիւք սաղմոսիւն», թէ Դ գլխի մէջ, «Հնգիւք սաղմոսիւք ի նախերգականին, զհինգ զգայաւանս նեանակէ», և թէ Համառօտի Խորագրի մէջ, «Վասն նախերգանի աղաւթից», և Դ գլխի վերջում, «նախերգանին. ե. սաղմոսն զհինգ զգայաւանս նեանակէ»:

Նախերգան կամ Նախերգական սաղմոսն է «Տէր զի բազումը», որին Յոհան Իմաստասէր և Խոսրով Անձևացին կոչում են Առաջաբանից Սաղմոս, «Նախ դառաջաբանիցն ասել զչորեաին սաղմոսն (Տէր զի բազում: Տէր ա՜ծ փրկութեան: Օրհնեա անձն իմ զՏէր: Տէր լուր աղօթից: Ըստ Սիւնեցու նաև Տէր երե գօրբունս իմ). Յով. Իմաստ. 1833, Վնտկ, Կանոն ԻԱ. «Սոյնպէս և ոչ զսաղմոս առաջաբանիցն ի Կանոն յարէին, այլ Դրովք մեկնէին (ընթերցուածով էին բաժանում)». Խոսրով Անձևացի. Մեկ. ժամ. 1447 թդ 15^ա:

Իսկ յունարէն բառս Անփիւն, որ նշանակում է ձեռքի խաչ,

Սիւնեցին յիշատակում է թէ իւր այս Ընդարձակ և թէ իւր Համա-
նօտ ժամակարգութեան Մեկնութեան է գլխի Նախադրութեան
մէջ՝ այս յարկնման խօսքերով, «եւ անփիռն որ ի ձեռին»:

Սիւնեցու այս պատուական և մեր զրականութեանն անծա-
նօթ երկը ունի՝ է և Ը-րդ դարերի գրիչներին յատուկ հետեւալ
բարդ բառերը, որոնք չունի 1837 թուին Վենետիկում տպուած
նշանաւոր Հայկազեան Բառարանը:

Ընդարձակամտութիւն. տես Նախադրութիւն. (ունի Հ Բ.
միայն մի օրինակ).

Գործութիւն. տես Յառաջարան.

Նախերգական. տես Ա և Դ գլուխ.

Գերապայծառագոյն. Բ »

Առաջնութեան թիւն Բ »

Հաւեղ—երկար. Բ գլուխ: Ունի Հ Բ Հաւեղ Եռալանկ բառ,
որի առաջին 2 վանկերը երկար են:

Վերաբարձումն Բ »

Ուժընդակ Դ »

Վերհամբարձեալ Դ »

Նախադգեստ Ե »

Խորհրդաբերում Զ »

Խաչազգեստիկ Է »

Համբարձութիւն Է »

Վիմագրել Ը »

Շարազանութիւն ԺԱ »

Խորխորել ԺԱ »

Աղամածնեալ ԺԱ »

Արդարահանգոյց ԺԱ »

Հրաժեշտել ԺԱ »

Վայելչաբարբառ ԺԱ »

ԺԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱՌՕՏ

ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԻ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԻ ՍԻՆԵԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ.

«Վարք ծննդեան և սննդեան Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիս-
կոպոսի... Մեկնեաց եւ զխորհուրդ Դիոեռայից պատճառմանն». էջ-
միածնի ձեռագիր. Համար 949 ձառքնիւր. թղ 745: «Երգեաց եւ

կցուրդս... մեկնեաց եւ զխորհուրդ գիշերային պատճառմանն»։ Պատ. Սեբի. Օրբիլեան. ԼԱ գլուխ։

Համառօտ Մեկնութիւնս գտնուում է այս Զեռագրերի մէջ։

Ա. օրինակ. Էջմիածնի ձեռագիր. Համար 912 ձառքնաւոր անցման երկաթագիր. Թղ 372^ա. ունի այս խորագիրը, «Սրբոյն Սեփանոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի վասն նախերգանի աղաւթից, որ ի Մեջգիշերի կատարի»։ Արտագրողի յաւելուած համարելով «Սրբոյն Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի» խօսքերը, թողինք միայն իւր հին խորագիրը, այն է, «վասն նախերգանի աղաւթից» և այլն։

Բ. օրինակ. Էջմիածնի ձեռագիր. Համար 2050 Տօնապատճառ. Թղ 226^ա։

Իսկ Մեկնութեանս Նախադրութիւնը գտնուում է Համար 18 Աղօթագիրք Բենիկ վարդապետի. Թղ 68^բ, և ունի այս խորագիրը, «Տեառն Սեփանոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի Պատճառ Աղօթիցն»։ Արտագրողի յաւելուած համարելով, «Տեառն Ստեփաննոսի Աիւնեաց եպիսկոպոսի» խօսքերը, թողինք միայն իւր հին խորագիրը, այն է, «Պատճառ աղաւթիցն»։ որը համապատասխանում է Սիւնեցու իւր գրած Եկեղեցւոյ Հիմնարկութեան խորագրին, «Պատճառ ճիւղարկութեան սրբոյ եկեղեցւոյ»։ Էջմիածնի ձեռագիր. Համար 773 Մատեոց, ԺԳ-րդ դարու. Թղ 15^ա։

Բառս Պատճառ, Սիւնեցին գործ է ածում Յաղագս և վասն բառերի իմաստով, որպէս և այս տեսնուում է և ուրիշ հեղինակների կողմից. «Ի հատուածի պատճառս»։ Թովմայ վարդապետ Արծրունի. Դ 12։ «Յանարգելութեանս պատճառ», Նարեկ. ԼԶ. և այլն։

Նախադրութիւնս բաղկացած է հինգ փոքր հատուածներից, և միաբան է Ընդարձակի հինգ ժամերի արձակ հատուածներից կազմուած Նախադրութեան հետ. թէ Աղօթից ժամերի գլխակարգութեան դասաւորութեամբ, թէ նրանց բովանդակութեամբ, և թէ նրանց մէջ գործադրած համանման բառ ու բանի նմանութեամբ, գործօրինակ։

Ընդարձակ.

Առաջին ճառն... և եթէ ամրացեալ հնգիւք սաղմոսիւքն զհինգ զգայաբանս... և դարձեալ թէ, որպէս եւթն գորդայիւքն կանոնս եղեալ յաղաւթս, զեւթն աւուրց ի շաբաթու... զաւուրսն ճշանակէ. և զեւթն աւուրս եւթնհարեան դարեան խորհուրդն... Եւ

Համառօտ.

ա. Տէր եթէ զըթուէսն. եւ. փոխիւ, զգայարանացս է թիւն, ամրաստանութիւն ի վերայ սատանայի. Կանոնի. է. գորդայքն, է. աւուրց շաբաթուց, և է. դարուէս

եթէ Օրհնութիւն երկը Մանկանցն [Հարց], նշանակէ ի ձեռն յարութեանն Քրիստոսի. իսկ Մեծացուցէն և Ողորմեացն, զազատութիւն կնոջն զլորելոյ. և եթէ, Տէր յերկնիցն... զհանդերձելոց զկեանսն, որ ընդ հրեշտակս լինելոցն է նշանակէ:

Երկրորդ ճառ... Թէ, որպէս ընդ Արևագալն կատարի աղաւթքն, զյարութիւն մեռելոց ցուցանէ. վասն զի ի նոյն ժամու առաւատուցն ստեղծեալ եղև մարդն առաջին յանարատ ձեռացն Ա՜յ. և եթէ, Նա է ճշմարիտ կեանք Ք՜ս, որ ծագելոց է աշխարհի ի միւսանգամ գալլստեան իւրոյ...:

Երրորդ ճառն. եթէ, յերրորդ ժամու եղև մարդն առաջին Ադամ... , ի նմին ժամու երրորդի կենարարն մեր Ք՜ս ի խաչին տարածեալ զբազուկս առ ի բժշկել զայն ձեռն, որ յերրորդ ժամու ի ծառն ընթացեալ, առ զպտուղն մահացու: Եւ եթէ, յերրորդ ժամու եկեալ Հոգին ս՜բ ի վերնատունն յառաքեալսն ս՜բ: Եւ եթէ, յերրորդ ժամու գալուստ Միածնին լինելոց է...:

Չորրորդ ճառն, յաղագս Հասարակաւրեայն կոչեալ ժամու. եթէ, զՄէջաւուրն յանցանս կային նախաստեղծքն խաւարազգած մտաւք...: Յաղագս որոյ ի նմին ժամու Բանն ա՜ծ երկրորդ Ադամն... պրկեալ ի խաչին... զմեզ ի մահուանէ փրկեաց...:

Եւ եթէ, Հինգերորդ ճառն, որ վասն Հանգստեան աղաւթիցն կարգեալ է. և

Հարցն, Ադամայ յարութեանն. և Մեծացուցէն և Ողորմեայն, Եւայեանց ազատութիւնն. Տէր յերկնիցն, ի յարութեան աւուրն հրեշտականալն ընդ հրեշտակսն:

Բ. Արևագալն, վասն յարութեան ի նոյն ժամն, և ստեղծման մարդոյն, և ծագման աստուածեան լուսոյն երբակի:

Գ. Մարդն Ադամ յերրորդ ժամու պատրի ի ծառն, և Տէրն ի սոյն ժամու խաչիւ դատապարտի: Եւ Սուրբ Հոգին ի սոյն [ժամու] մխիթարիչ. և Գալուստն երկրորդ ի սոյն: Ընդարձակ. զլուս Զ. «է՛ր արդեաւք յերրորդ ժամու գայ ի խաչ ելանել. Թուի եթէ, ի նոյն ժամու գերեալ լինէր նախաստեղծն ի բանսարկուէն մոլեկան ընթացիւք ի ծառն մահաբեր»:

Դ. Հասարակ աւուրն. տրտում տխուր խաւարազգաց մտաւք նախահայրն. վասն որոյ Տէրն առեալ զնոյն յինքն ի վերայ խաչին:

Ե. Երրորդ արեղական մտանելոյն և ծագմանն:

եթէ, ակն ունելով այսմ լուսոյ արեգականս, որ ծագէ և ի տեղի իւր ձգի. և եթէ, սպասել արթուն մտաւք մեծի աւուրն յետնումն ծագելոյ արեգականն արդարութեան. և եթէ, ի բռին ունի զելիցն մերոց յաշխարհէ, և զծագումն ի լուսոյ յարութեան մերոյ նշանակէ. և եթէ, եւթն անգամ յաւուրն անընել զԱստուած . . . :

Տեառն ծագմանն միշտ մնալոյ, զմուտ և զել մեր գուշակելով. և ընդ է՛ անգամն աղօթելն սուրբաւ է. զի առաքելական է սահմանս այս, քան ամենայն՝ որ է՛ բաժանիւ Որպէս Աղամ և Եւայ զմահու պտուղն ի սիրտս իջուցին ճաշակմամբն, նոյնպէս Քսա՛ծն մեր ի սիրտս առաքելոցն. և այժմ և մինչ ի կատարած զկենացն դեղն յամենայնի ի սիրտս իջուցանէ, զիւրն տալով զանմահութիւն և զկեանս:

Համառօտ Մեկութեանս Ա. Գլուխը համառօտուած է Ընդարձակի Ա. Նախադրութիւնից և Ա. Գլխից: Բ. Գլուխը, Ընդարձակի Բ. Նախադրութիւնից և Բ. Գլխից: Գ. Գլուխը, Ընդարձակի Գ. Գլխից: Դ. Գլուխը, Ընդարձակի Դ. Գլխից: Ե. Գլուխը, Ընդարձակի Ե. Գլխից: Զ. Գլուխը, Ընդարձակի Զ. Գլխից: Է. Գլուխը, Ընդարձակի Է. Գլխից: Նախադրութիւնից և է. Գլխից: Եւ այսպէս ինքն Սիւնեցին իւր կամքի և բաղձանաց համաձայն համառօտելով իւր Ընդարձակից ժամակարգութեանս Մեկնութիւնը, և ամփոփելով եօթն Գլուխների մէջ, աւարտ է տալիս իւր այս գրութեան, այլ ևս չխօսելով «Հասարակաւրեայն» ժամի կամ «Հասարակ աւուր» ժամի (Ճաշու ժամ), իններորդ ժամի, Երեկոյեան ժամի և Հանգստեան ժամի մասին, երևի թէ այս ժամերը իրենց պաշտամունքներով հանդերձ իւր Ընդարձակի մէջ լիովին բացատրած լինելու պատճառով:

Հիմնարկութիւն եկեղեցւոյ եւ օծումն եկեղեցւոյ Ստեփաննոսի Իմաստասիրի Սիւնեաց եպիսկոպոսի:

Գտնուում է հետևեալ Ձեռագրների մէջ.

Ա. օրինակ. Էջմիածնի ձեռագիր. Համար 973 Մարտոց, ԺԳ-րդ դարու, թղ 15^ա, ունի այս խորագիրը, «Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի Պատճառ Հիմնարկութեան սրբոյ եկեղեցւոյ»: Արտա-

գրողի յաւելուած համարելով «Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի» խօսքերը, թողինք միայն իւր հին խորագիրը, այն է, «Պատեալ Հիմնարկութեան սրբոյ եկեղեցւոյ», որն՝ ինչպէս ասացինք, համապատասխանում է Սիւնեցու գրած Համառօտ Ժամակարգութեան մեկնութեան Նախադրութեան խորագրին, — «Պատեալ Աղօթիցն», ուր և յայտնել ենք Պատեալ բառի նշանակութիւնը:

Բ օրինակ. Էջմիածնի ձեռագիր. Համար 912 ձառքնիւր անցման երկաթագիր. թղ 419^ա. ունի այս խորագիրը, «Յաղագս Հիմնարկութեան եկեղեցւոյ Մեծին Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի»: «Մեծին Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի» խօսքերը ի հարկէ պէտք է համարել արտագրողի յաւելուած: Եկեղեցւոյ Հիմնարկութեան և Օծման Կանոնը Ե-րդ դարում գրել է Յոհան Մանգակունի Հայրապետը Դուինում. «Զհիմնարկութիւն եկեղեցւոյ եւ զԺամանաւ . . Յոհաննու Մանգակունեցոյ է արարեալ, որ երեքտասաներորդ էր յետ սրբոյն Գրիգորի հայրապետ». Էջմիածնի ձեռագիր. Համար 591 ժողովածու. բնութիւն հին բոլորագիր, անթուական, առանց յիշատակարանի, թղ 351: «ԶՀիմնարկեմ եւ զեկեղեցւոյ Սրհնեմ Մանգակունին է արարեալ, որ չորեքտասան թիւ էր ի սրբոյն Գրիգորէ մինչև ցՍա». Մայր Մատենոց «տպագրեցեալ ի Տիրահրաւէր Հայրապետութիւն . . Տեառն Դանիէլի. 1807. ի Քիւրքճի խանին, որ ի Պօլիս, ի ձեռն Գալուստ դարի»:

Ստեփաննոս Իմաստասէրի յիշեալ «Պատեալ Հիմնարկութեան սրբոյ եկեղեցւոյ» երկի համաձայն, և Յոհան Իմաստասէր Հայրապետի «Հիմնարկեմ եկեղեցւոյ» և «Օրհնութիւն Նորաւեմ եկեղեցւոյ» երկերի համաձայն, մեր եկեղեցու Հիմնարկութեան և Օծման արարողութիւնները Ե-րդ և յաջորդ դարերում մինչև 1807 թուականը կատարուել են այսպէս:

Ժողովուրդը միաբան միաձայն եկեղեցու տեղը որոշելուց յետոյ, ապա գրաւոր կամ բանաւոր դիմում է թեմի առաջնորդ եպիսկոպոսին գալ եկեղեցու հիմքը քցել:

Եւ ըստ Օձնեցու Քահանայապետը՝ այսինքն առաջնորդը, ժողովում է եկեղեցու կղերներին և պաշտօնեաներին այն տեղի վերայ, ուր պիտի շինուի եկեղեցի, սայլերով տանելով իրենց հետ՝ Փրկչի երկոտասան աշակերտների թուով 12 հատ մեծամեծ անճաւ եւ անկոփ բարեք՝ հիմքերի մէջ դնելու համար. «բարինս երկոտասան անճաւ» (Օձնեցի). «վեմ անճաւ եւ անկոփ եղեալ ի հիմունս» (Սիւնեցի): Իսկ ի տեղի կենսատու Փրկչի՝ բեմի մէջ տեղում հաստատելու համար, տանում էին մի մեծագոյն երկայն վէժ՝ իւր Սեղանով. «վեմ կանգնեալ ի մեջ խորանին ի տեղուջ սեղանոյն, օրինակ է հոգեւոր վիմին» (Սիւնեցի), որոնք և նուիրուած

գետնի վերայ թափելուց յետոյ, ապա սկսում էին բացօթեայ կատարել եկեղեցու Հիմնարկութեան՝ Մանդակունու գրած այս կարգը՝ ըստ Օձնեցու։

Սաղմոս Խէ. Մեծ է Տէր եւ օրհնեալ է յոյժ (13 տուն)։

» 27. Ո՛րպէս սիրելիք եմ յարկք քո,

(15 տուն, չունի Մաշտոց)։

» 27. Հանեցար Տէր ընդ երկիր քո. (12 տուն)։

» 29. Հիմունք նորա ի լեառն ս՜բ նորա (6 տուն)։

Սաղմոսներս աւարտելուց յետոյ, ասում է Սարկաւազը, «եկեղեցուք հաւատով յաջողել զգործս ձեռաց մերոց ի հանոյս իւրոց կամաց»։ որից յետոյ ասում է Եպիսկոպոսը երեք անգամ խորխտալիք, «Տէր ողորմեա»։ Ապա յօրինակ Փրկչի Բեմի կետրոնում—«ի մեջ բեմին» հաստատում կանգնեցնում են «վեմ մի . . յօրինակ հոգեւոր վիմին»։ Իսկ երկոտասան քարերը լուանում են նախ ջրով, ապա գինւով, և յօրինակ Առաքելոց և ի նշանակ նոցա քարոզութեան աշխարհի չորս կողմերում, դնում եկեղեցու չորս անկիւններում, «Իսկ զնելն զգաւիսն ի չորս անկիւնս եկեղեցւոյն՝ նշանակէ զնոցին ընթացս ի չորս անկիւնս աշխարհի (Օձնեցի), «Իսկ յուացեալ եւ աւծեալ եւ եղեալ ի չորս անկիւնս» (Սիւնեցի), հանդիսապէս ընթանալով քարերի առաջից լապտերներով և անուշահոտ խունկեր ծխելով։ որից յետոյ կարդում է Եպիսկոպոսը Դանիէլ մարգարէի հետեւեալ սրտառուչ Աղօթքը, որի ընթերցող եպիսկոպոսի համար, ասում է Օձնեցին, «զըրոյր ուխտին առեալ զաղօթս նուիրէ առաջի Աստուծոյ»։ այսպէս էլ գրուած է Աղօթքս, «եւ արդ՛ լուր տէր Ա՜ծ մեր աղօթից ծառայից քոց և խնդրուածաց»։ Աղօթքիս սկիզբն է, «Տէր Աստուած մեծդ եւ սքանչիլի»։

Աղօթքս աւարտելուց յետոյ, ապա հրամայում է Եպիսկոպոսը արհեստաւորներին առնել եկեղեցու հիմքերը բրելու գործիքները, «հրամայէ առնուլ զգործի բրելոյն»։ Իսկ ինքը Եպիսկոպոսը, որպէս տեսչեան մէջ աշխարհի Արարչապետից տաճարի ձևակերպութիւնն ընդունող մի եզեկիէլ, կամ որպէս սուրբ Հռիփսիմեանց կուսանաց վկայարանները հիմնարկող մի վեհազն Լուսաւորիչ, եկեղեցու տարածութեան տեղը շուրջանակի Գաւազանի ծայրով գծելէն յետոյ, «ծրագրէ զտեղին», ապա Երրորդութեան անունով օծում է մեռնով քարերը, «օծանելն զգաւիսն ա՜ծայնովն մեռնաւ՝ վերակոչմամբ խորհրդական ներդրութեանն», որից յետոյ հանդիսականները ասում են 3 անգամ Ամեն, «եւ երիցս ամեն ասելն»։ ապա կարդում են բարձր ձայնով այս մի տուն սաղմոսը, «Զգործս ձեռաց մերոց ուղիղ աւա ի մեզ Տէր, եւ զգործս ձեռաց մերոց յաջողեա մեզ», որից յետոյ կարդում են հետեւեալ 12 խորհրդաւոր ընթերցուածքն շաւաղանեալ

խորհրդով համաձայնին նախապարզութեանց» (Օձնեցի)։

Ընթերցուածս յերրորդ Թագ. եւ առաքեաց փրամ.

Ընթերցուածս յԱռակաց, Ած իմաստութիւն հիմունն էաւ երկրի.

Ընթերցուածս ի Յորայ, Երկիր՝ ի նմանն ելցէ հաց.

Ընթերցուածս յԵս. մարգ. Այսպէս առէ տէր, շինեսցին տունս.

Ընթերցուածս յԵս. մարգ. Այսպէս առէ տէր, երկինք աթոռ իմ.

Ընթերցուածս յԵղեկ. մարգ. եւ անա այր մի, եւ տեսիլ նորա եր.

Ընթերցուածս ի Զաք. մարգ. Ամբարձի զայս իմ եւ տեսի.

Ընթերցուածս ի Զաք. մարգ. եւ դարձաւ հրեշտակն.

Ընթերցուածս յԱնգ. մարգ. եւ արդ զօրացիր դու զօրաբարէլ.

Պօղ. Առ. ի Կոր. Առ. Թղ. է Ընթ. եպարք գի Ա՜յ զորձակից եսք.

Ալէլուիա, ալէլուիա Տ՛էր լոյս իմ եւ կեանք իմ.

Աւետարան ըստ Մատ. եւ ելեալ Յիսուս ի կողմանս.

Ապա ասում է Սարկաւազը, Վասն ի վերուս խաղաղութեան.

Որից յետոյ Եպիսկոպոսը կարդում է այս Աղօթքը, Տէր Ա՜ծ մեր, որ ի վերայ առաքելական վիմի.

Ապա ասում է Սարկաւազը, Խնդրեսցում հաւատով.

Իսկ Եպիսկոպոսը, Օրհնութիւն եւ փառք Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ.

Սրանից յետոյ Եպիսկոպոսը անմիջապէս Բրիչն առնելով (փայտատ. զագմա) ի նշանակ Վկայութեան Խորանի, ի նշանակ Սողոմոնի տաճարի, և ի նշանակ Զօրաբարէլի ձեռքով նրա նորոգման, զարկում է գետնին—Եկեղեցու չորս կողմերում, իւրաքանչիւր կողմում 3 անգամ, որ անում է 12, ի նշանակ 12 Առաքելոց և 12 Քարերի. ապա Բրիչը տալիս է արհեստաւորներին հիմքերը փորելու, «Եւ նոյնհետեայն առնու զբրիչն եպիսկոպոսն եւ նախ իմքն հարկանէ գնդիրեայն երկիր. եւ ապա ճայ ցարուեստաւորան»։ Որից յետոյ զասէ զաս կանգնելով Սեղանի տեղում, «ի տեղոյ սեղանոյն», իբրեւ հոգևոր ըղձերի աւարտման տեղում, ասում են բարձրաձայն, «Հիմունքն նորա ի լեռն սուրբ նորա, օրէ Տէր զգրուես Սիոնի բան զ՛ամ յարկսն Յակոբայ»։ Եւ Օձնեցին մեծ երկիւղածութեամբ, բարեպաշտութեամբ և իրաւամբ Եկեղեցու հիմունքներ է համարում «Իրախսն Աստուծոյ, Տապանն Նոյեան եւ Խորանն Աբրահամու» ասելով որոտաձայն «Այսոքիկ հիմունքն ի սուրբ լեռն Սիոն», որից յետոյ աւարտուում է Հիմնարկութեան կարգը հետեւեալ ընթերցումներով.

Քարոյ Վասն ի վերուս խաղաղութեան.

Ընթերց. յԵս. մարգ, Լուսաւորեաց լուսաւորեաց Նրուսաղեմ.

Պետ. Առ. ի Կաթ. Առ. Թղ է Ընթ. Սիրելիք առ որ մասուցեալ.

Ալէլուիա, ալէլուիա Տէր օրեցի զվայելչութիւն ճան քո.

Աւետարան ըստ Մատ. Ամենայն որ լսէ զբանս իմ զայսոսիկ.

Ահա այս է մեր Եկեղեցու Հիմնարկութեան հին կարգը, որը 1807 թուին Կոստանդնուպօլսում բոլորովին կերպարանափոխուեց Էջմիածնի նուիրակ Մինաս Արքեպիսկոպոսի և Գալուստ զպրի ձեռքով: Քարերը փոխանակ հսկայ, մեծամեծ լինելու, և միայն յանուն Առաքելոց 12 հատ լինելու, գրկելու չափ մանրացան և նրանց թիւը եղաւ 16, որոնք փոխանակ Եկեղեցու անկիւններում դնելու, դրում են Եկեղեցու չորս կողմերում և Սեղանի անկիւններին տակ: Եկեղեցի շինելու համար համայնքից նուիրուած գետինը փոխանակ անարատ մնալու, մինչև որ Եպիսկոպոսի և Եկեղեցու ուխտի ձեռքով կկատարուի նրա վրայ Հիմնարկութեան և Քարերի օծման կարգը, մինչև որ ինքը Եպիսկոպոսը իւր Գաւազանի ծայրով նշան կանէ—կգծէ Եկեղեցու տեղը, մինչև որ Եպիսկոպոսը Բրիչն առնելով՝ ի թիւ երկոտասան Առաքելոց կզարկէ նրա չորս կողմերը 12 անգամ, և ապա ինքը թոյլ կտայ արհեստաւորներին հիմքերը փորել, ըստ յիշեալ Մայր Մաշտոցի, Եկեղեցու հիմքերը արդէն փորուած են լինում:

Յիշեալ Մայր Մաշտոցը, Եկեղեցու Հիմնարկութեան Խորագիրը ունի այսպէս, «Կանոն եւ արարողութիւն վասն հիմնարկութեան եկեղեցւոյ: Արարեալ Տեառն Յոնանու Մանդակունոյ Սրբազան կաթողիկոսի նախապէս: Եւ կարգաւորեալ այժմ ի Սրբոյ Աթոռոյն Էջմիածնի միաբան՝ Տեառն Մինասոյ Արհի եպիսկոպոսէ»:

Եթէ չլինէին մէջտեղում Օձնեցու և Միւնեցու համանման երկերը, որոնք իբրեւ աւանդ անկապտելի ընծայում են մեզ Եկեղեցու Հիմնարկութեան կարգը այնպէս, որպէս նրա սրբազան Հեղինակն է գրել, յիշեալ Մաշտոցով շատ դժուարին կլինէր որոշել, թէ ո՞րն է Մանդակու գրածը, և ո՞րն է Արհի Մինասի «կարգաւորածը»: Մանդակունու գրածից բաւականին տարբեր՝ Արհի Մինասից «բարեկարգեցեալ» է նաև և Եկեղեցու Օծման կարգը:

Ստեփաննոս Իմաստասիրի երկերը.

1. «Մեկնեաց և գրեանս բազումս զԱրարածն, զՅոբն, զԵզեկիլն և այլ բազումս». Պատ. Ստ. Օրբէլեան, ԼԱ գլուխ:
2. «ՂՅարութեան Օրհնութիւնան». (բացի 4 է ձայնից): Անդ.
3. «Բանք ընդդիմութեան ի նիւթս հաւատոյ» 22 գլխովք. Էջմիածնի Մատենադարանում: Պատ. Հայ. Դպ. 477 եր.
4. Մեկնութիւն Աւետարանաց. «Կիրակոս ալ կը զրուցէ թէ սուրբ Աւետարանաց մեկնութիւն մը յօրինած ըլլայ», Անդ. 477 եր.
5. «Աշխարհացոյց Ստեփաննոսի Հայոց իմաստասիրի ի գրոց մեկնութենէ». Անդ. 477.

6. «Ստեփաննոսի Սիւնեաց տեառն Պատասխանիք ընդդէմ ազգին Ֆոանկաց». Անդ. 478:

7. Դիոնեսիոս Արիսպագացի (Թարգմանութիւն) Անդ. 478:

8. Պարապմանց զիրք սրբոյն Կիւրղի (Թարգ.) Անդ. 478:

9. Յաղազս բնութեան մարդոյ, Գրիգորի Նիւսացւոյ. Անդ. 478:

10. Մեկնութիւն Ղևտական գրոց. Անդ. 478.

11. «Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի մեծի իմաստասիրի պատասխանի թղթոյն Անտիոքու եպիսկոպոսի, զոր վասն հաւատոյ գրեալ էր». Անդ. 476.

12. Թուղթ առ վարդապետս Աղուանից. Անդ. 475:

13. Թուղթ Գերմանոսի Կոստանդնուպօլսոյ Հայրապետի, Անդ. 474:

14. «Վասն անապականութեան մարմնոյն, որք ասեն թէ, որ աճէ և նուազէ». Հրատ. Գալուստ Տ. Մկրտչեան 1902. Ս. էջ միածին:

15. «Յառաջաբանութիւն պատմութեանց, եթէ որպէս կարգեալ է աղաւթից մերոց հայցուածք»—Մեկնութիւն Ժամակարգութեան, Ընդարձակ.

16. «Վասն նախերգանի աղաւթից, որ ի Մէջ գիշերի կատարի»—Մեկնութիւն Ժամակարգութեան, Համառոտ:

17. «Պատճառ Հիմնարկութեան սրբոյ Նկեղեցւոյ»:

Քառանկիւնի փակագծի մէջ [] առնուած խօսքերը և բառերը մեր աւելացրածն են:

Սահակ վարդապետ Ամասունի

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆՑ, ԵԹԷ ՈՐՊԷՍ

ԿԱՐԳԵԱԼ Է ԱՂԱԻԹԻՅ ՄԵՐՈՑ ՀԱՅՑՈՒԱԾՔ.

[Ն Ա Խ Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ն]

Եւ ¹ Եւ ¹⁵⁰ Առաջին ճառն յաղագս նախերգան
5 աղաւթիցն, որ ի Գիշերին կատարի. թէ, Որպէս նե-
ղեալ ոք ի չար թշնամեաց եկեալ մաղթէ առաջի արդար
դատաւորութեանն Ա՛յ, առնել ընդարձակամտութիւն ի
կանխեալ աղաւթն. և եթէ, ամրացեալ հնգիւք սաղմո-
սիւքն զհինգ զգայարանս, զի և յաղաւթն յաջորդեալ
10 ծանաւթս կացուցէ. և դարձեալ թէ, որպէս եւթն Գոր-
դայիւքն Կանոնս եղեալ յաղաւթս, զեւթն աւուրց ի շա-
բաթու ամենազաւր արարչութեանն Ա՛յ զաւուրսն նշա-
նակէ, և զեւթն աւուրս եւթնհազարեան 1⁶ դարեան խոր-
հուրդ: Եւ Աւրհնութիւնքն՝ ի վերայ եկեալ, մարգարէիցն,

5 Տես Համառօտ Ա. գլուխ, «Որպէս նեղեալ ոք ի չար թըշ-
նամեաց, և եկեալ մաղթէ առաջի արդար դատաւորին Ա՛յ» ևայլն.

5 Բ ըզնեղեալ. Գ նեղեալ.

11 Բ զեւթն աւուրցդ ի շաբաթուդ.

12 Ա.Բ յաւուրսն.

14 Մարգարէից Օրհնութիւնք և Կանոնագլուխք ըստ Սաղ-
մոսի Կանոնների:

Երանեալի Կանոնագլուխ քէ՛ Սիրեցից: Օրհնութիւն, «Օրհ-
նութիւն Մովսէսի եւ որդւոցն Իսրայէլի. Ելից. ԺԵ 1. Օրհնեսցուք
զտէր զի փառօք:

Երկինք պատմենի Կանոնագլուխ քէ. Դատեա տէր: Օրհնու-
թիւն, «Օրհնութիւն մեծին Մովսիսի ա՛ծաքս մարգարէին. Բ Օրէնք.
ԼԲ 1. Նայեցարուք երկինք:

Մի նախանձիրի Կանոնագլուխ քէ. Ասաց անդգամն: Օրհնու-
թիւն, «Օրհնութիւն մեծին Մովսէսի ա՛ծաքս մարգարէի Բ Օրէնք.
ԼԲ 22. Զի հուր բորբոքեցաւ:

գութերրեակ աւրն նշանակէ: Եւ եթէ, Աւրհնութիւն երից Մանկանցն, նշանակէ ի ձեռն յարութեանն Ք^աի. իսկ Մեծացուսցէն և Ողորմեացն, զազատութիւն կնոջն զլորելոյ. և եթէ, Տէր յերկնիցն՝ և որ ըստ նման է աս-
5 տեաւքս, գհանդերձելոց զկեանսն՝ որ ընդ հրեշտակս լինելոցն է՝ աւրինակ է:

Երկրորդ ճառ բան. թէ, որպէս ընդ Արեւագալն կա- տարի ազաւթքն, զյարութիւն մեռելոց ցուցանէ. վասն զի ի նոյն ժամու առաւաւտուցն ստեղծեալ եղև մարդն
10 առաջին յանարատ ձեռացն Ա^սյ. և եթէ, Նա է ճշմարիտ կեանք Ք^աս, որ ծագելոց է աշխարհի ի միւսանգամ գա- լատեան իւրոյ, և տայ զկենդանութիւն արժանացելոցն:

Երրորդ ճառն. եթէ, յերրորդ ժամու եղև մարդն առաջին Ադամ. վասն որոյ ի նմին ժամու երրորդի կե-
15 նարարն մեր Ք^աս ի խաչին տարածեալ զբազուկս առ ի բժշկել զայն ձեռն, որ յերրորդ ժամու ի ծառն ընթա- ցեալ, առ զպտուղն մահացու: Եւ եթէ, յերրորդ ժամու

Ողորմեաի Կանոնադրուխ քչ. ի քեզ տէր յուսացայ: Օրհնու- թիւն, «Աղօթք Աննայի մօրն Սամուէլի Ա Թագ. Բ 1. Հաստատեցաւ:

Երրեկ Կանոնադրուխ քչ. Զողորմութիւնս քո: Օրհնութիւն, «Օրհնութիւն Եսայեայ որդւոյն Ամովսայ. Եսա. ԻԶ 9. Ի գիշերաց կանխէ հօգի իմ:

Տէր ապաւէնի Կանոնադրուխ քչ. Խոստովան. Օրհնութիւն, «Աղօթք Եղեկիայի արքայի հրեասանի, ի ժամանակի յորում հիւան- դացաւ, եւ յարեաւ ի հիւանդութենէ իւրմէ. Եսա. ԼԸ 10. Ես ասացի ի վերանալ յինէն:

Խոստովանի Կանոնադրուխ քչ. Արարի: Օրհնութիւն, «Օրհ- նութիւն Եսայեայ կայծակնամաբօւր ս^բ մարգարէին. Եսա. ԽԲ 10. Օրհնեցէք զԱստուած:

Ի նեղութեանի Կանոնադրուխ քչ. Օրհնեա անձն իմ զտէր: Օրհնութիւն, «Աղօթք Ամբակումայ մարգարէին, Ամբակ. Գ 1. Տէր զլուր քո լուայ.

1 Բ զարն նշանակէ.

4 Բ զլորեցելոյ.

5 Ա Բ հրեշտակս. Համառօտը՝ ընդ հրեշտակսն.

7 Բ ճառ է բան. «է» նոր աւելացրած.

16 Բ զայն ձեռս.

եկեալ Հոգին սուրբ ի վերնատունն յառաքեալսն սուրբ: Եւ եթէ, յերրորդ ժամու գալուստ Միածնին լինելոց է փառաւք ա՛ծութեանն, որ նշանակ է այս հանդերձելոյ եկեղեցւոյ Ք. ի:

5 Չորրորդ ճառն յազազս Հասարակաւրեայն կոչեալ ժամու. եթէ, 2^ա զՄէջաւուրն յանցանս կային նախաստեղծքն խաւարազգած մտաւք. և եթէ, կային ի տարակուսի և մղձկէին ոգիք նոցա: Յազազս որոյ ի նմին ժամու Բանն ա՛ծ երկրորդ Ադամն գալով ի խաչն. իսկ 10 ի վիրելոյ տանջանացն, կայր պրկեալ ի խաչին. և մահուամբն և յարութեամբն իւրով զմեզ ի մահուանէ փրկեաց, և տանջանաւքն^{15 1ա} իւրովք ի տանջանաց ազատեաց զմարդիկ, ի խաւարային իշխանութենէ ապրեցուցանել, առաւել ևս նեղել զարհուրանաւք ընդ մուտս 15 արևուն. զի՛նչ արդեաւք լինելոց է ամենևին խաւար առնելոյ: Իսկ եթէ այսոցիկ կարգեալ է, զոր արար ա՛ծորդին՝ իջանելով ի հող, զմարդիկ պատուեաց ի կեանս. և եթէ, գնոյն ինքն զԳիշերոյն աղաւթիցն զխորհուրդն ունին յինքեանս:

20 Եւ եթէ, Հինգերորդ ճառն, որ վասն Հանգստեան աղաւթիցն կարգեալ է. և եթէ, ակն ունելով այսմ լուսոյ արեգականս, որ ծագէ և ի տեղի իւր ձգի. և եթէ, սպասել արթուն մտաւք մեծի աւուրն յետնումն ծագելոյ արեգականն արդարութեանն. և եթէ, ի բռին ունի գելիցն 25 մերոց յաշխարհէ, և զծագումն յուսոյ յարութեան մերոյ նշանակէ. և եթէ, եւթն անգամ յ[աւուրն աւ]րհնել զԱ՛ծ. այս ցուցանին միտք և խորհրդածուք ճառելոցս: Պիտառու^{2 Բ} թիւն ժամուցն, զոր կարգեցին ս՛բ առաքեալքն, յետ կատարման չարչարանացն Ք. ի. այս է մեկնութիւն:

5 Բ կոչելով: Ա. կոչել.

6 Ա. նախաստեղծն.

9 Ա. ադամ.

10 Բ վիրաւորելոյ.

15 Բ չունի՝ ամենևին.

[Յ Ա Ռ Ա Զ Ա Բ Ա Ն]

Ա՛ ծային և զկենդանարար և զս՛բ Հոգւոյն՝ որ առ
 արարածս լինէր գործութիւնք, յայտնելով որ երբեմն
 իսկակիցն է Հոգւոյն, «Հողմ՝ ուր կամի, ասէ, շնչէ»,
 5 այսինքն է, որ յամենայն նշանակէ իւր զխորհրդոց ^{151բ}
 զմատակարարութիւնն, նա [մանաւանդ] ոչ միայն յար-
 ժանաւորսն մարդիկ, այլ և յոչսն. այսպէս նոյնպէս և
 յանբանսն և յանշունչսն. քանզի սուրբն էապէս բնակէ
 տաճարացուցանելով յինքեան, որով խաւսի իսկ նոքաւք
 10 զխորոցն Ա՛յ: Իսկ յոչն պիտանիսն և յանարժանսն
 բնակութեան, յաղագս բազում սիրոյն իւրոյ առ արա-
 րածս ներեա. զազդեալն լոկ սակս զմարդկան տնաւ-
 րինեալ փրկութիւն: Աստանաւր զԲաղամայ իմա, որ
 զյայտնեալն ա՛յ Բանին բարբառէր ի վախճան ժամանա-
 15 կիս յերկրի. [ն]աև գէշն նորուն, կամ զանշունչ զաւա-
 զանն պտղաբերեալ. ապա չեն զարմանք, եթէ մեղաւո-
 րաց և անարժանից թողացուցանէ փոքր ինչ. յայտնել
 յեկեղեցւոյ մասն մի ի հնգից անտի ի բանիցն սրբոյն
 Պաւղոսի յաւգոտ ուսումնասիրացն ասել:

20 Արդ՝ շրջե[ա]լ ընդ հին և ընդ նոր պատուիրանս Ա՛յ
 քննու՛ք, և քաղե[ա]լ ի հոգևոր աղբերացն զծաղիկս բա-
 նին³ առ նիւթ պատրաստութեան իմոյ շարադրութեանս,
 և յաւրինեցի զսա կտակարանս ի միտս ի ժամ աղաւ-
 թիցն կարգեալ, որ ի Գիշերի և ի Տըւընջեան կատարի
 25 յեկեղեցւոյն Ք՛ի:

(Շարունակելի)

2 Տես Յոհան Իմաստ. 1833. Վնտկ. 81. «Զաստուածային
 և զկենդանարար Հոգւոյն սրբոյ զօրութիւնն յայտնելով» և այլն:

3 Յովհ. Գ 8.

9 Բ ինքեան.

17 Ա Բ յայտնեալ.

21 Բ քաղեալ.

23 Բ սա.